

Ненад С. Милошевић

ПОСЛЕДОВАЊЕ ТРИТЕКТИ ИЛИ ТРЕЋЕ-ШЕСТОГ (ЧАСА)

Увод

У богослужбеној традицији Православне Цркве током дугог низа векова паралелно су постојала два типика — азматски и монашки. Азматски (певани) типик, који је био у употреби у парохијама, условно се може сматрати старијим од монашког, који се почео примењивати у манастирима од времена устројавања киновијског монашког живота. Такав начелан став опстаје уколико пођемо од чињенице да је парохија као богослужбена заједница знатно старија од манастира. Међутим, када узмемо у обзир време настанка појединих последовања азматског типика (тритекти и панихида, највероватније VIII и IX век), онда изгледа да се ситуација мења. Недостатак сведочанстава о начину вршења и самом поретку богослужења у овом раном периоду живота Цркве отежава реконструкцију тих последовања. Ипак, данас са сигурношћу можемо тврдити да је монашки типик палестинског, то јест јерусалимског порекла, док се порекло азматског типика везује за Антиохију, то јест за византијско богослужбено предање. Извесно је да су оба та типика дубоко укореењена у јудејској богослужбеној традицији, то јест у „типичу“ јерусалимског храма.¹ Што се пак тиче међусобног односа та два типика, увидом у литургијске споменике уверавамо се да се последовања дневног круга ових типика поклапају и наменски, па и тематски. Распоред последовања је идентичан, а поједина имају доста заједничких елемената. У каснијим развојним етапама међусобни утицај је био толико изражен да је на крају (XV век) дошло до коначног уступања азматског типика пред монашким — који се преобразио у својеврсни „азматски

¹ О утицају јудејског богослужења на богослужење хришћанске Цркве вид. С. W. Dugmore, *The Influence of the Synagogue upon the Divine Office*, London 1945.

монашки“ типик. Јутрење и вечерње су карактеристични примери такве појаве, док последовање тритекти или треће-шестог (часа) у богослужбеном циклусу Свете четрдесетнице представља њену супротност. Прецизније речено, азматски час звани *треће-шести* прилагодио се монашком типик у и тако, задржавајући макар назив и мањи део своје аутентичне садржине, преживео до данас. То делимично преживљавање свакако му је омогућила везаност за Литургију пређеосвећених дарова, што је очевидно пракса позне епохе опстанка азматског типика, о чему нарочито сведочи свети Симеон Солунски.² То правило опстало је до данас у монашком типик у, где је нераздвојивост треће-шестог и деветог часа од Литургије пређеосвећених дарова очигледна.

Што се тиче времена служења треће-шестог, он је, попут данашње праксе служења монашког треће-шестог часа, служен у периоду Свете четрдесетнице, и то у среду и петак сиропусне седмице, затим у све дане Свете четрдесетнице, осим суботе и недеље, као и првих пет дана Страсне седмице. Уосталом, то произлази, осим из одредби Типика Велике цркве и сведочанства Симеона Солунског, и из самог наслова последовања у већини рукописних молитвослова (осим Севастиановог 474, Гротаферате ГVI и Синајског 956): „Треће-шести који бива у Светом посту“ (Барберински 336), или само: „у посту“ (остали).

Треће-шести (час) или тритекти једно је од карактеристичних азматских последовања дневног круга богослужења византијског литургијског типа. То последовање, по свој прилици, није настало пре VIII века. Најстарији помен треће-шестог налази се у рукописном молитвослову (требнику) Ватиканске библиотеке Cod. Barberini gr. 336 из VIII–IX века. У том чувеном молитвослову³ јужноиталијанског порекла, који представља литургијску праксу константинопољске Цркве,⁴ последовање треће-шестог означено је као Εὐχὴ ἀντιφώνου α' τῆς γινομένης γ'–ζ' ἐν ταῖς ἀγίαις νηστείαις (*Молитва првог антифона треће-шестог у светој посту*). Након тог наслова следе молитва првог антифона и других девет свештеничких молитава, свака под сопственим насловом, без ђаконских молитава (јектенија) и упутстава типика. Схематски приказано, треће-шести је у Барберинском молитвослову изложен на следећи начин:

² Симеон Солунски, *Διάλογος κατὰ πασῶν τῶν αἰρέσεων καὶ περὶ ... τῶν ἱερῶν τελετῶν τε καὶ μυστηρίων πάντων τῆς Ἐκκλησίας*, TNB', PG 155, 649A–653C. Типиком Велике цркве прописано је време служења последовања треће-шестог у наставку јутрења.

³ *Молитвослов* или *требник* је главна богослужбена књига у азматском (парохијском) типик у, док је *часослов* главна књига у монашком типик у.

⁴ Вид. Stefano Parenti, Elena Velkovska, *L'Euclologio Barberini gr. 336*, Roma 1995, XIII.

— *Моли́тва првог антифона треће-шестог у светом по́сти:*
Боже, који на херувимима седиш и кога славе серафими...

— *Моли́тва другог антифона:*
Молимо те, Господе Боже наш, дуготрпелив буди према нама...

— *Моли́тва трећег антифона:*
Господе Боже сведржитељу, чија је слава недостижна...

— *Моли́тва после входа са јектенијом ђакона:*
Господе Боже отаца наших, који дарујеш молитву ономе који се моли...

— *Моли́тва катихумена после читања и Господе, помилуј:*
Господе Сведржитељу и човекољупче, погледај са свете висине Твоје...

— *Моли́тва за оне који се спремају за свето просветљење:*
Боже наш, покажи милосрђе Твоје на свима нама...

— *Моли́тва верних прва:*
Господе Боже наш, који си својим доласком удаљио човека...

— *Моли́тва верних друга:*
Господе Боже наш, који си кратким временом...

— *Моли́тва трећа или о́тпус:*
Господе Боже наш, једини и човекољубиви...

— *И када ђакон каже:* Главе наше, свештеник се моли:
Господе Боже наш, који седиш на престолу славе...

— *Народ:* Амин.

— *Ђакон:* У миру изиђимо.

Осим Барберинског молитвослова, последовање треће-шестог садрже још и рукописи настали од IX до XIII века: Синајски 957 (IX–X век), Лењинградски 226, Гротаферата Gb VII, Синајски 956 (X век), Севастианов 474 (X–XI век), Париски (Coislin) 213, Гротаферата GbI, Синајски 961 (XI–XIII век) и Ватикански 1970 (XII век). Попут Барберинског и ови молитвослови готово на истоветан начин представљају треће-шести, уз извесна одступања која нису толико битна за препознатљивост овог последовања. У неким пак од тих рукописа, осим стандардног излагања свештеничких молитава, наводи се још понеко упутство које указује на ђаконске јектеније и сам поредак службе, што још увек ни издалека није довољно за увид у целовитост последовања. Међутим, значајне информације о самом поретку, као и податке о конструктивним елементима последовања о коме је реч, а којих нема у молитвословима, налазимо у Типику Велике цркве константинопољске (Патмоски 266 из IX–X века, Часнога крста 40 из X века и Дрезденски

104 из XI века). Опис поретка треће-шестог предвиђеног за среду сиропусне седмице у овом типикy изгледа овако:

„После јутрења бива читање (*ѿроанагносис*) из Старог Завета до *треће-шестог*. Након тога бивају три антифона од псалама обичних. Први антифон: *Молиѿвама Богородице*. Други антифон: *Алилуја* троструко. Трећи антифон: *Јединорођени Сине и Логосе Божији*. И бива вход патријарха, и архиђакон из жртвеника (олтара) давши благослов чтецу који стихослови (чита стихове антифона), и слави. И бива молитва синапти (јектенија) без прозби. И узлазе псалти (појци) на амвон и започињу тропар, глас 3. *Царе светии, свемоћни...* И рекавши ово трипут, и славећи [певање *Слава, и ниње*, и један перисин (поновљени тропар)], и чтечеви чекају на солеји. Прокимен, глас 6. *Сјаси, Госјоде, народ Твој и благослови*. Стих: *Ка ѿеби, Госјоде, ваѿим*. Читање пророштва Јојљева: *Тако говори Госјод: обраѿиѿи се мени...* (гл. 2, 12–26). Прокимен, глас 3. *Појѿе Богу нашем, ѿјојѿе*. Стих: *Сва ѿлеме-на*. И поново ђакон велику јектенију и молитву синапти са прозбама, и *У миру изиђимо*. Последовање ово бива на треће-шестом и целога поста.“⁵

Поред оног што је изложено у наведеним молитвословима и Типикy Велике цркве, за потпуну реконструкцију треће-шестог од изузетног је значаја опис тог последовања Симеона Солунског (XV век). Свест тог знаменитог црквеног оца и архипастира солунског о значају очувања азматског типика у парохијском животу Цркве засведочена је његовом писаном заоставшћином. Она нам, поред детаљног описа азматских последовања, пружа и решења кључних момената неопходних за реконструкцију неких од њих. Штавише, од њега сазнајемо и податке о форми азматских последовања у њиховој позној варијанти. По опису Симеона Солунског, треће-шести је имао следећи поредак:

„Ђакон: *Благослови, владико*. Јереј: *Благословено царстѿво*. Ђакон мирну (јектенију). Јереј молитву првог антифона: *Боже, који на херувимима седиш...* И псалти цео псалам говоре: *Теби, Госјоде, уздигох душу моју*, на сваком стиху појући *Молиѿвама Богородице*. Ђакон поново: *Ојей и ојей*. Јереј тајно молитву другог антифона, псалти други антифон, цео псалам *Госјод је ѿпросветљење моје и сјасиѿељ мој*, и након изговореног стиха оба хора поју *Сјаси нас, Сине Божији, који Ти ѿјемо: Алилуја*. Ђакон поново: *Ојей и ојей*. Јереј тајно молитву трећег антифона: *Госјоде Боже сведржѿиѿељу...* И псалти трећи антифон, на сваком стиху говорећи *Алилуја* двоструко. А на стиху: *Који ходи ѿѿтем нейорочним*, па до краја псалма, бива вход ђакона и јереја из олтара на солеји без свећа и кадионице... Ђакон говори: *Благослови, владико, светии вход*, јереј молитву *Благословен вход све-*

⁵ J. Mateos, *Le Typicon de la Grande Eglise*, t. II, Orientalia Christiana Analecta 166, Roma 1963, 4.

ших Твојих... Након входа ђакон поново мирну (јектенију), а јереј говори молитву *Госјоде Боже оцаца наших...* И одмах псалти поју тропар пророштва. И чтец са амвона чита пророштво. И након њега ђакон говори: *Рецимо сви.* А свештеник у себи молитву усрдног мољења. И остало бива по обрасцу Свештене Литургије после Еванђеља... И ђакон говори: *Помолише се, катихумени,* а свештеник твори молитву за катихумене. А од средопосне среде прво ђакон прозбе за оне који се спремају за свето просветљење, а онда јереј молитву за њих *Боже наш, њокази милосрђе Твоје.* Ђакон опет убичајено: *Ви који сите катихумени.* Јереј прву молитву верних: *Госјоде Боже наш, који си својим доласком.* Ђакон: *Премудростй, усйравни.* Јереј: *Јер си Ти Бог наш.* Ђакон мирну (јектенију). Јереј молитву другу верних: *Госјоде Боже наш, који си крайким временом.* Ђакон: *Премудростй.* Јереј возглашава: *Јер се благослови и ѡпрослави.* Ђакон: *Дојунимо мољење своје Госјоде, и остало.* Јереј велику молитву: *Госјоде Боже наш, једини благи и човекољубиви [...]* затим каже: *Мир свима.* Ђакон опет: *Главе наше.* И јереј молитву главопреклоњења: *Госјоде Боже наш, који седиш на ѡресјоде славе...* Ђакон: *У миру изиђимо.*⁶

Коначном уобличавању последовања треће-шестог у форми у којој га овде излажемо главни допринос дао је професор Солунског универзитета Јован Фундулис. Захваљујући задивљујућем умећу тог врсног литургичара и познаваоца литургијских текстова, достојног ученика и настављача дела Светог Симеона Солунског, ми се данас, макар приликом практичних вежби на београдском Богословском факултету, можемо уверити у лепоту и све предности азматског богослужења. Једноставност у извођењу и појању, као и сажетост и јасноћа молитава, чине га приступачним вернима који се са лакоћом могу укључити у његово служење.

У овом издању треће-шестог⁷ на српском језику следили смо поредак из солунског издања тритекти професора Фундулиса,⁸ с тим што нам се учинило умесним да коригујемо рефрен трећег антифона. Уместо певања *Алилуја* двоструко, како је то, под утицајем сведочанства Симеона Солунског,⁹ прихватио професор Фундулис, определили смо се за троструко *Алилуја*, како је то прописано Типиком Велике цркве (Патмос 266 и Часни крст 40), и то пре свега због богословских разлога.¹⁰ Што се пак тиче рефрена другог и трећег антифона, ту је проблем остао донекле нерешен. Очеvidно

⁶ Симеон Солунски, *Διάλογος...*, TNB', PG 155, 649A–653C.

⁷ Псалми су наведени према новом преводу *Псалтира* што га је понудио епископ Атанасије (Јевтић), уз неколико мањих корекција.

⁸ Ј. Фундулис, *Τριθέκτη, β' ἔκδοσις*, Θεσσαλονίκη 1977.

⁹ Исто је и у рукопису Дрезден 104.

¹⁰ Већ се у време Фотија Великог водио спор са Латинима око двоструког појања *Алилуја*.

је да је у време Симеона Солунског утврђен распоред какав је данас на антифонима Литургије: на првом антифону *Пресветеи Богородице*, а на другом *Сјаси нас, Сине Божији*. И Типик Велике цркве показује да се и у последовању треће-шестог следила првобитна пракса антифона Литургије. Међутим, када је постојао тропар дана, рефрен другога антифона било је троструко *Алилуја*.¹¹ Изостанак дневног тропара (што је карактеристика периода Свете четрдесетнице) омогућио је корекцију припева (као у свакодневним антифонима Литургије), па је очевидно да је пресудан био утицај појања антифона уобичајен на Литургијама,¹² тако да је за рефрен другог антифона уведен рефрен другог антифона Литургије *Сјаси нас, Сине Божији*, а на трећем антифону троструко *Алилуја*. Уз ову битну напомену, ипак се опредељујемо за Симеоново, то јест Фундулисово решење.

На крају, ваља указати још и на то да се сви изменљиви елементи треће-шестог — тропар трисветог, прокимен, паримија, други прокимен — узимају из последовања треће-шестог у Триоду, пошто се они поклапају са оним прописаним у Типику Велике цркве константинопољске.

ЧИН ТРИТЕКТИ (ТРЕЋЕ-ШЕСТИ ЧАС) У СВЕТУ ЧЕТРДЕСЕТНИЦУ

ПОЧЕТАК

Бакон: Благослови, владико.

Јереј: Благословено Царство Оца и Сина и Светога Духа, сада и увек и у векове векова.

Народ: Амин.

СКУП ПРВОГ АНТИФОНА

Бакон: Мирну или велику јекѡенију

У миру Господу се помолимо.

¹¹ Вид. *Типик Велике цркве* (издање J. Mateos, *исто*, 4, 72, 78), где је у среду сиропусне седмице: *Јединорођени Сине*, а на Велики четвртак и Велики петак: *Поклањамо се койљу...*

¹² Није случајно што Свети Симеон тврди да је тритекти замена за Литургију у данима када се она не служи. Штавише, она је, по њему, форма Свете Литургије до малог входа (*Περὶ τῆς Θείας προσευχῆς*, TNB', PG 155, 649). Очевидно да је у овом позном периоду, када су и настали списи Симеона Солунског, монашки типик учинио коначан утицај на парохијски (азматски) богослужбени поредак. Тако је, у недостатку последовања изобразитељне, која се у монашком типику надовезала на девети час и припојила уз Литургију пређеосвећених дарова, у парохијској пракси њено место заузео треће-шести.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: За вишњи мир и спасење душа наших Господу се помолимо.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: За мир свега света, за непоколебљивост светих Божијих Цркава и сједињење свих Господу се помолимо.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: За свети дом овај и за оне који са вером, побожношћу и страхом Божијим улазе у њега Господу се помолимо.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: За епископа (*или* архиепископа) нашега (*име*), за часно презвитерство, у Христу ђаконство, за сав клир и верни народ Господу се помолимо.

Народ: Господе, помилуј.

[*Бакон:* За најблагочестивије и богочуване цареве наше, за сав двор и војску њихову Господу се помолимо.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: За помоћ у борби и покореење под ноге њихове сваког непријатеља и противника Господу се помолимо.

Народ: Господе, помилуј.]

Бакон: За град овај, сваки град, крај и оне који са вером живе у њима Господу се помолимо.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: За благорастворење ваздуха, за изобиље плодова земаљских и времена мирна Господу се помолимо.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: За оне који плове, за путнике, болеснике, паћенике, сужње и за њихово спасење Господу се помолимо.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Да се избавимо од сваке невоље, гнева, опасности и нужности, Господу се помолимо.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Заштити, спаси, помилуј и сачувај нас, Боже, благодаћу твојом.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Поменувши пресвету, пречисту, преблагословену, славну Владичицу нашу Богородицу и Приснодјеву Марију са свима Светима, сами себе и једни друге и сав живот свој Христу Богу предајмо.

Народ: Теби, Господе.

Јереј: *Молићву њвог антифона*

Боже, који на херувимима седиш и кога славе серафими, погледај на нас смирене и недостојне слуге Твоје и разбуди ум наш ради прослављања доброте Твоје; избави нас од сваког напада непријатеља, да бисмо, обасјани светлошћу Твојом и вођени вољом Твојом ка сваком добром делу, били удостојени Небескога царства и прибројани свим твојим изабраницима.

(Возглас) Јер си ти Бог наш, Бог који милује и спасава, и Теби славу узносимо, Оцу и Сину и Светоме Духу, сада и увек и у векове векова.

Народ: Амин.

Први антифон, Пс 24.

Теби, Господе, уздигох душу своју; Боже мој, у Тебе се поуздах да се не постидим довека.

Молићвама Богородице, Сјасе, сјаси нас.

Да ми се не наругају непријатељи моји, јер сви који ради Тебе трпе неће се постидети.

Молићвама Богородице, Сјасе, сјаси нас.

Нека се постиде они који узалуд безаконују; путеве Твоје, Господе, покажи ми и стазама Твојим научи ме.

Молићвама Богородице, Сјасе, сјаси нас.

Упути ме на истину Твоју и научи ме, јер си Ти Бог Спас мој, и Тебе потрпех васцели дан. Опомени се милосрђа Твога, Господе, и милости Твојих, јер су од века.

Молићвама Богородице, Сјасе, сјаси нас.

Грехе младости моје и незнања мога не спомени; по милости Твојој помени ме Ти, ради доброте Твоје, Господе.

Молићвама Богородице, Сјасе, сјаси нас.

Добар је и праведан Господ, зато ће закон поставити онима који греше на путу; упутиће кротке на суду, научиће кротке путевима својим.

Молићвама Богородице, Сјасе, сјаси нас.

Сви су путеви Господњи милост и истина онима који ишту завет његов и сведочанства његова. Ради имена Твога, Господе, очисти и грех мој, јер је велик.

Молићвама Богородице, Сјасе, сјаси нас.

Који је човек који се боји Господа? Закон ће му поставити на путу који је изабрао; душа ће се његова настанити у добру и семе ће његово наследити земљу.

Молићвама Богородице, Сјасе, сјаси нас.

Господ је утврђење онима који га се боје, и завет свој јавиће им.

Молићвама Богородице, Сјасе, сјаси нас.

Очи су моје свагда ка Господу, јер ће он избавити од замке ноге моје.

Молићвама Богородице, Сјасе, сјаси нас.

Погледај на ме и помилуј ме, јер сам ја јединак и сиромаш; жалости срца мога умножише се; из невоља мојих избави ме.

Молићвама Богородице, Сјасе, сјаси нас.

Види смирење моје и труд мој, и опрости све грехе моје.

Молићвама Богородице, Сјасе, сјаси нас.

Види непријатеље моје како се умножише, и мржњом неправедном омрзнуше ме; сачувај душу моју и избави ме, да се не постидим, јер се у Тебе поуздах.

Молићвама Богородице, Сјасе, сјаси нас.

Незловиви и праведни приањаху уза ме, јер Тебе ради потрпех, Господе; избави, Боже, Израилља од свих невоља његових.

Молићвама Богородице, Сјасе, сјаси нас.

Слава Оцу и Сину и Светоме Духу, и сада и увек и у векове векова. Амин.

Молићвама Богородице, Сјасе, сјаси нас.

СКУП ДРУГОГ АНТИФОНА

Бакон: Малу јекшенију

Опет и опет у миру Господу се помолимо.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Заштити, спаси, помилуј и сачувај нас, Боже, благодаћу Твојом.

Народ: Господе, помилуј.

Вакон: Поменувши пресвету, пречисту, преблагословену, славну Владичицу нашу Богородицу и Приснодјеву Марију са свима Светима, сами себе и једни друге и сав живот свој Христу Богу предајмо.

Народ: Теби, Господе.

Јереј: *Молићу другог антифона*

Молимо те, Господе Боже наш, дуготрпељив буди према нама грешнима и поштеди дела руку Твојих, Ти, који знаш нашу слабост, избави нас од сваког искушења, и од свих садашњих и наступајућих невоља, и од власти таме овога века и пресели нас у царство јединородног Твога Сина и Бога нашега.

(Возглас) Јер се прослави пресвето Твоје име, Оца и Сина и Светога Духа, сада и увек и у векове векова.

Народ: Амин.

Други антифон, Пс 26.

Господ је просветљење моје и спаситељ мој, кога ћу се бојати? Господ је заштитник живота мога, кога ћу се плашити?

Сјаси нас, Сине Божији, који Ти њојемо: Алилуја.

Када се приближују на ме злостављачи да поједу тело моје, тлачитељи и непријатељи моји, они ослабише и падоше.

Сјаси нас, Сине Божији, који Ти њојемо: Алилуја.

Ако се построји на ме табор, неће се уплашити срце моје; ако се подигне рат на ме, ја ћу се и тада надати.

Сјаси нас, Сине Божији, који Ти њојемо: Алилуја.

Једно молих од Господа, и то тражах: да живим у дому Господњем све дане живота мога, да гледам красоту Господњу и посећујем храм свети његов.

Сјаси нас, Сине Божији, који Ти њојемо: Алилуја.

Јер ме сакри у насељу своје у дан зала мојих, покри ме у скровишту шатора свога, на стену уздиже ме; и сада, ево, уздиже главу моју на непријатеље моје.

Сјаси нас, Сине Божији, који Ти њојемо: Алилуја.

Обиђох и принесох у шатору његовом жртву хвале и клицања; певаћу и псалмопојаћу Господу.

Сјаси нас, Сине Божији, који Ти њојемо: Алилуја.

Услиши, Господе, глас мој којим завиках; помилуј ме и услиши ме.

Сјаси нас, Сине Божији, који Ти њојемо: Алилуја.

Теби рече срце моје: Господа ћу тражити. Тражаше Те лице моје; лице Твоје, Господе, тражићу.

Сјаси нас, Сине Божији, који Ти њојемо: Алилуја.

Не окрени лице Твоје од мене и не уклони се у гневу своме од слуге Твога.

Сјаси нас, Сине Божији, који Ти њојемо: Алилуја.

Буди ми помоћник, не одбаци ме и не напусти ме, Боже Спаситељу мој; јер отац мој и мати моја оставише ме, а Господ прихвати ме.

Сјаси нас, Сине Божији, који Ти њојемо: Алилуја.

Законоположи ме, Господе, путем Твојим, и упути ме по стази правој, ради непријатеља мојих.

Сјаси нас, Сине Божији, који Ти њојемо: Алилуја.

Не предај ме душама оних који ме муче, јер усташе на ме сведоци неправедни, и слага неправда себе.

Сјаси нас, Сине Божији, који Ти њојемо: Алилуја.

Верујем да ћу видети добра Господња у земљи живих.

Сјаси нас, Сине Божији, који Ти њојемо: Алилуја.

Потрпи Господа, јуначи се и снажи се, срце моје, и потрпи Господа.

Сјаси нас, Сине Божији, који Ти њојемо: Алилуја.

Слава Оцу и Сину и Светоме Духу, и сада и увек и у векове векова. Амин.

Сјаси нас, Сине Божији, који Ти њојемо: Алилуја.

СКУП ТРЕЋЕГ АНТИФОНА

Бакон: Малу јекѡенију

Опет и опет у миру Господу се помолимо.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Заштити, спаси, помилуј и сачувај нас, Боже, благодаћу Твојом.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Поменувши пресвету, пречисту, преблагословену, славну Владичицу нашу Богородицу и Приснодјеву Марију са свима Светима, сами себе и једни друге и сав живот свој Христу Богу предајмо.

Народ: Теби, Господе.

Јереј: Молићу ѡрећег антифона

Господе Боже сведржитељу, чија је слава недостижна и милост неизмерна и човекољубље неизрециво, Ти по милосрђу Твом погледај на нас и на сав на-

род Твој, и не препусти нас безакоњима нашим, него поступи са нама по милости Твојој; води нас ка пристаништу воље Твоје и покажи нас истинским делатницима Твојих заповести, да се не бисмо посрамили у дан суда, када пристанемо на страшно судилиште Христово.

(Возглас) Јер си благ и човекољубив Бог, и Теби славу узносимо, Оцу и Сину и Светоме Духу, сада и увек и у векове векова.

Народ: Амин.

Трећи антифон, Пс 100.

Милост и суд певаћу Ти, Господе.

Алилуја, алилуја, алилуја.

Певаћу и разумећу на путу непорочном; када ћеш доћи к мени?

Алилуја, алилуја, алилуја.

Прохођах у незлобивости срца мога посред дома мога.

Алилуја, алилуја, алилуја.

Не истакох пред очима својим ствар безакону, чинитеље преступа омрзох.

Алилуја, алилуја, алилуја.

Не приону ми срце покварено, лукавога који се уклања од мене не познах.

Алилуја, алилуја, алилуја.

Онога који тајно клевета ближњега својега, тога изгоних.

Алилуја, алилуја, алилуја.

С гордим оком и неситим срцем, са њима не једох.

Алилуја, алилуја, алилуја.

Очи су моје на вернима земље да их посадим заједно са мном.

Алилуја, алилуја, алилуја.

ВХОД

При овом сѣиху ња све до краја њсалма бива вход ђакона и јереја, без свећа и кадионице, обучених у њорфирне одежде. Изашавши из олѡара и сѣавши на средину солеје:

Ђакон: Благослови, владико, свети вход.

Јереј: Благословен вход светих Твојих, Господе, свагда, сада и увек и у векове векова.

Народ: Амин.

Који ходи путем непорочним, тај ми служаше; не живљаше усред дома мога који чини охолост; који говори неправду, тај не беше прав пред очима мојим.

Алилуја, алилуја, алилуја.

Ујутро избивах све грешнике земље, да истребим од града Господњег све који чине безакоње.

Алилуја, алилуја, алилуја.

Слава Оцу и Сину и Светоме Духу, и сада и увек и у векове векова. Амин.

Алилуја, алилуја, алилуја.

(ТРИСВЕТО)

Бакон: Господу се помолимо.

Народ: Господе, помилуј.

Јереј: *Молићу шестог часа*

Господе Боже отаца наших, који дајеш молитву ономе који се моли и примаш прозбе слугу Твојих који вапе ка Теби ноћу и дању, приклони и сада ухо Твоје и услиши мољење нас грешних; не одврати, Господе, лице Твоје од нас грешних нити помени наша претходна безакоња, Ти који познајеш саздање наше и надзиреш слабост нашу. Сети се, Господе, да смо прах, дух који пролази и не враћа се, и величанством мишице Твоје милошћу чувај живот наш; упути нас на пут прави, да бисмо ходили стазама заповести Твојих; научи нас да вршимо вољу Твоју, и да говоримо и сведочимо Теби, брињући се о закону Твом дању и ноћу; заповеди светим анђелима Твојим да нас чувају на свим путевима нашим и избаве од сваке стреле која лети дању, од ствари која у тами проходи, од сусрета и демона подневнога; испуни уста наша хвалом и усне наше радошћу да бисмо њима говорили у псалмима и химнама и песмама духовним, и са радошћу појали и псалмопевали у срцима нашим и благодарили на свему Теби, Богу свих, који спасава оне што се надају изобиљу милости Твоје.

(Возглас) Јер си благ и човекољубив Бог и Теби славу узносимо, Оцу и Сину и Светоме Духу, сада и увек и у векове векова.

Народ: Амин.

Тройар ѿророшћва, гл. 1.

Пале нас васкрсни, отпале обрати, ка Теби, Боже, као човекољубив, Ти који држиш земљине крајеве. *(ѿријуѿѿ)*

Слава Оцу и Сину и Светоме Духу.

И сада и увек и у векове векова. Амин.

К Теби, Боже, као човекољубив, Ти који држиш земљине крајеве.

И њоново цео ѿройар.

Пале нас васкрсни, отпале обрати, к Теби, Боже, као човекољубив, Ти који држиш земљине крајеве.

ЧИТАЊЕ

Чѿеѿ: Прокимен, гл. 6, Пс 33.

Народ: Тражих Господа, и услиши ме. (*двајуѿ*)

Чѿеѿ: Сѿих. Благосиљаћу Господа у свако време.

Народ: Тражих Господа, и услиши ме.

Чѿеѿ: Читање из пророштва...

Бакон: Премудрост; пазимо.

Чѿеѿ: Чѿѿа ѿророшѿво.

Чѿеѿ: Прокимен, гл. 6, Пс 34.

Народ: Устани, Господе, и похитај на суд мој. (*двајуѿ*)

Чѿеѿ: Сѿих. Суди, Господе, онима који ми чине неправду, војуј против војујућих на ме.

Народ: Устани, Господе, и похитај на суд мој.

ВЕЛИКА ЛЕКТЕНИЈА

Бакон: Јекѿенију

Рецимо сви из све душе, и од свега ума свога, рецимо.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Господе Сведржитељу, Боже отаца наших, молимо Ти се, услиши и помилуј.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Помилуј нас, Боже, по великој милости својој, молимо Ти се, услиши и помилуј.

Народ: Господе, помилуј. (*ѿријуѿ*)

Бакон: Још се молимо за епископа (*или* архиепископа) нашег (*име*).

Народ: Господе, помилуј. (*ѿријуѿ*)

Бакон: Још се молимо за браћу нашу, свештенике, ђаконе, монахе и за све у Христу братство наше.

Народ: Господе, помилуј. (*ѿриѿуѿи*)

Бакон: Још се молимо за милост, живот, мир, здравље, спасење, похођење, опроштај и отпуштење грехова слугу Божијих свих благочестивих и православних хришћана који живе и бораве у граду (*или месту*) овом.

Народ: Господе, помилуј. (*ѿриѿуѿи*)

Бакон: Још се молимо за блажене и незаборавне ктиторе светога храма овога, и за све до сада преминуле оце и браћу нашу који овде почивају, и за православне свуда.

Народ: Господе, помилуј. (*ѿриѿуѿи*)

Бакон: Још се молимо за оне који плодове доносе и добро творе у светом и свечасном храму овом, за оне који се труде, који поју, и за присутни народ, који очекује од Тебе велику и богату милост.

Народ: Господе, помилуј. (*ѿриѿуѿи*)

Јереј: *Молиѿву усрдног мољења*

Господе Боже наш, прими ово усрдно мољење од слугу Твојих и помилуј нас по обиљу милости Твоје, и ниспошљѿи милосрђе Твоје на нас и на сав народ Твој који очекује од Тебе богату милост.

(*Возглас*) Јер си милостив и човекољубив Бог, и Теби славу узносимо, Оцу и Сину и Светоме Духу, сада и увек и у векове векове.

Народ: Амин.

МОЉЕЊА ЗА КАТИХУМЕНЕ

Бакон: *Мољење*

Катихумени, помолите се Господу.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Верни, помолимо се за катихумене.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Да их Господ помилује.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Да их научи речи истине.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Да им открије Еванђеље правде.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Да их присаједини својој светој, католичанској и апостолској Цркви.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Спаси, помилуј, заштити и сачувај их, Боже, благодаћу Твојом.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Катихумени, главе своје Господу приклоните.

Народ: Теби, Господе.

Јереј: *Молићу за катихумене*

Господе Сведржитељу и човекољупче, погледај са свете висине Твоје на слуге Твоје катихумене који приклањају Теби вратове своје и ишчекују од Тебе милост; откриј им Еванђеље правде Твоје, уброј их у изабрано Твоје стадо и у погодно време крштењем их удостој препорођења.

(Возглас) Да и они с нама славе пречасно и величанствено име Твоје, Оца и Сина и Светога Духа, сада и увек и у векове векова.

Народ: Амин.

Бакон: *Ошћусті катихумена*

Ви који сте катихумени, изађите; катихумени, изађите.

Од среде четврте седмице Свете четрдесетнице додаје се мољење за просветљење.

Ви који сте за просветљење, приступите; помолите се ви који сте за просветљење.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Верни, помолимо се Господу за браћу која се спремају за свето просветљење, и за њихово спасење.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Да их Господ Бог наш утврди и укрепи.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Да их просветли просветљењем познања и благочешћа.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Да их у погодно време удостоји бање поновног рођења, отпуштења грехова и одеће непропадљивости.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Да их препороди водом и Духом.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Да им дарује савршенство вере.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Да их приброји своје светом и изабраном стаду.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Спаси, помилуј, заштити и сачувај их, Боже, благодаћу Твојом.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Ви који сте за просветљење, главе своје Господу приклоните.

Народ: Теби, Господе.

Јереј: *Молишва за оне који се спремају за свето просветљење*

Боже наш, покажи милосрђе Твоје на свима нама и на онима који се спремају за свето просветљење, који и сада приклонише Теби вратове своје, како би били обасјани просветљењем Еванђеља Твога; анђела светлости ниспошљи који ће их избавити од сваког непријатељског дејства, да би, удостојивши се Твојих бесмртних дарова и живећи по заповестима Твојим, насладили се небеским добрима.

(Возглас) Јер си Ти просветљење наше и Теби славу уносимо, Оцу и Сину и Светоме Духу, сада и увек и у векове векова.

Народ: Амин.

Бакон: *Ошћусиј оних који се спремају за просветљење*

Ви који сте за просветљење, изиђите; који сте за просветљење, изиђите.

Ви који сте катихумени, изиђите; нико од катихумена.

МОЉЕЊА ЗА ВЕРНЕ

Бакон: Ви који сте верни, опет и опет у миру Господу се помолимо.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Заштити, спаси, помилуј и сачувај нас, Боже, благодаћу Твојом.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Премудрост.

Јереј: *Молишву њрву за верне*

Господе Боже наш, који си својим доласком удаљио човека од многобожачке заблуде, чудесима Твојим учинио си да спозна Тебе, јединог саздатеља и творца свега, и да наду полаже на Тебе, јер си милостив, сачувај нас у

имену Твоме и освети нас истином Твојом и ниспошљи милосрђе Твоје на нас и на сав народ Твој.

(Возглас) Јер си Ти Бог наш, Бог који милује и спасава, и Теби славу узносимо, Оцу и Сину и Светоме Духу, сад и увек и у векове векова.

Народ: Амин.

Бакон: Опет и опет у миру Господу се помолимо.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Заштити, спаси, помилуј и сачувај нас, Боже, благодаћу Твојом.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Премудрост.

Јереј: *Молићву другу за верне*

Боже наш, који си кратким временом ограничио трајање живота човековог због слабости и немоћи природе његове, и који си обећао ударје вечних Твојих блага оном који се бори против дела противника, Ти сам, Владико, утврди нас у страху Твом, укрепи нас у речима Твојим, води нас у правди Твојој.

(Возглас) Јер се благослови и прослави пречасно и величанствено име Твоје, Оца и Сина и Светога Духа, сада и увек и у векове векова.

Народ: Амин.

ДОПУН(ИТЕЉ)СКА — ПРОЗБЕ

Бакон: Допунимо мољење своје Господу.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Заштити, спаси, помилуј и сачувај нас, Боже, благодаћу Твојом.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Сав дан савршен, свет, миран и безгрешан, од Господа молимо.

Народ: Подај, Господе.

Бакон: Анђела мира, верног вођу, чувара душа и тела наших, од Господа молимо.

Народ: Подај, Господе.

Бакон: Опроштај и отпуштење грехова и сагрешења наших, од Господа молимо.

Народ: Подај, Господе.

Бакон: Добро и корисно душама нашим, и мир свету, од Господа молимо.

Народ: Подај, Господе.

Бакон: Преостало време живота свога у миру и покајању да проведемо, од Господа молимо.

Народ: Подај, Господе.

Бакон: Крај живота нашега да буде хришћански, без бола, непостидан, миран и да добар одговор дамо на Страшном Христовом судилишту, молимо.

Народ: Подај, Господе.

Бакон: Поменувши пресвету, пречисту, преблагословену, славну Владичицу нашу, Богородицу и Приснодјеву Марију са свима Светима, сами себе и једни друге и сав живот свој Христу Богу предајмо.

Народ: Теби, Господе.

Јереј: Велику молићву оийиусѿа

Господе Боже наш, једини благи и човекољубиви, једини добри и правични, једини милосрдни и милостиви Боже наш, и Оче Господа нашега Исуса Христа, који је за време Понтија Пилата распет и који је у трећи дан устао, и који се вазнео у слави својој и Твојој; нека дође благодат Твоја на нас, слуге Твоје, и нека нас оснажи Еванђеље правде Твоје. Оче милосрђа, просвети нашу утробу и све удове вољом Твојом, и очисти нас од сваке злобе и греха, и сачувај нас чисте и непорочне од сваког уплитања противника, и даруј нам, Господе, по доброту Твојој да се старамо о ономе што је Твоје, и у сусретима са Тобом да се Твога страха плашимо и творимо оно што је Теби угодно до последњег нашега дана и часа и уздаха. Призивамо Те, Владико, истинског нашег Бога, ми, грешни, да нам по неизрецивој Твојој милости ставиш свој печат на тело и душу и дух; и сачувај од сваког лукавог демона, од сваког гмизавца љутог, од сваке звери која је на земљи, од сваког безакоња, од сваког отрова, од сваке заблуде и сваке узалудности, од сваког блуда и користољубља, од сваке болести и слабости, од сваке лажи и сваке лакомислености и сваке замке противника нашег. Оче непропадљивости, покриј нас, слуге Твоје, милосрђем Твојим и не остави нас, нити нас учини предметом злурадости непријатеља и понижењем народа и презиром демонима, него нека Твоја благодат и Твоја милост буду са нама свих дана живота нашег.

(Возглас) Јер је Твоја моћ и Твоје је царство и сила и слава, Оца и Сина и Светога Духа, сада и увек и у векове векова.

Народ: Амин.

ГЛАВОПРЕКЛОЊЕЊЕ — ОТПУСТ

Јереј: Мир свима.

Народ: И духу твоме.

Бакон: Главе своје Господу приклонимо.

Народ: Теби, Господе.

Јереј: *Молићу главојреклоњења (јрема народу)*

Господе Боже наш, који седиш на престолу славе и надгледаш амбисе, који оком милосрђа посећујеш нашу смиреност, благослови све нас који смо Ти приклонили своје главе и узвиси рог наш у Твоме благовољењу.

(Возглас) Нека је пресвето име човекољубља Твога благословено и препрослављено, Оца и Сина и Светога Духа, сада и увек и у векове векова.

Народ: Амин.

Бакон: У миру изиђимо.

РЕЗИМЕ

Аутор прилога пружа увид у историјат развоја службе треће-шестог часа, познате као последовање тритекти. Посебно осветљење функције, статуса и смисла треће-шестог часа даје се указивањем на однос азматског (певаног, парохиског) и монашког богослужбеног типика. Наиме, показују се разлози за стапање азматског и монашког типика у такозвани „азматско-монашки“ типик. Аутор такође омогућује поимање начина на који је служба треће-шестог преживела унутар потоњег „азматско-монашког“ типика, нарочито услед везаности за литургију пређеосвећених дарова. Најстарији препис тритекти налази се у рукописном молитвослову Ватиканске библиотеке (Cod. Barberini gr. 336, VIII–IX век). Аутор пружа и одговарајући превод и коментаре те посебне службе. Пошто тај требник јужноиталијанског порекла — где је тритекти означен као *Молића првог антифона треће-шестог који бива у светом јосију* — представља литургијску праксу Цариградске Цркве, прилог је посебно релевантан и за савремену православну литургијско-богослужбену праксу.

SUMMARY

Nenad S. Milošević

THE SERVICE OF THIRD-SIXTH HOUR

The author offers insight into the history of development of the service of the third-sixth hour, known as trithekti. Particular illumination of the function, status and meaning of the third-sixth hour is given by the analysis of the relation betwe-

en the asmatic (parochial) and monastic liturgical typikon. Namely, explanations are given which serve to illustrate the reasons for the confluence of the asmatic and monastic typikons into the so called “asmatic-monastic” typikon. Moreover, the author allows us to understand the way in which the service of the third-sixth hour has survived within the later “asmatic-monastic” typikon, particularly in view of its connectedness to the Liturgy of presanctified gifts. Since the oldest manuscript version of trithekti is to be found in the prayer-compendium of the Vatican library, dating from the VIII–IX century (cf. Cod. Barberini gr. 336), the author attempts to offer an adequate translation and commentars to this special service. Since this prayer-compendium of southitalian origin — where trithekti is designated as the *Prayer of the first antiphon of the third-sixth which transpires in holy lent* — represents the liturgical practice of the Church of Constantinople, this article gains in special relevance for contemporary Orthodox liturgical-ecclesial consciousness and practice.